

УДК 1:37 (06)

Редколегія: доктор філософських наук, професор Іванова К. А.,
кандидат історичних наук, доцент Балабай Я. В.

Збірник матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання філософії освіти», м. Харків, 28 жовтня 2021 р. / редкол. : К. А. Іванова та ін. – Харків: НФаУ, 2021. – 201 с.

Збірник містить матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання філософії освіти», що охоплюють широкий спектр напрямків досліджень: проблеми філософії освіти; адаптація вищої освіти до сучасних соціокультурних реалій; особистість в контексті філософії освіти; статус наукового знання в ХХІ столітті; технології, мистецтво та професіоналізм в освітній діяльності; філософські аспекти відкритої освіти; історичні студії освіти; університет сьогодні: проблеми та перспективи.

Для широкого кола наукових, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали подаються мовою оригіналу.

– С. 27–31.

3. Моисеев В. И. Философия науки. Философия биологии и медицины / В. И. Моисеев. – М., 2008. – 560 с.

4. Попович Я. М. Синтез філософії та медицини / Я. М. Попович // Медсестринство: ТДМУ, 2018. – №2. – С. 15-17.

5. Сайганова В. С. Динамика норм научной рациональности в контексте современных философско-методологических исследований: компаративный анализ / В. С. Сайганова // Социосфера. – 2012. – № 1. – С. 9–12.

6. Туровская С. В. Здоровье как философская проблема / С. В. Туровская // Логос живого и герменевтика телесности. Ежегодник. Вып. 13–14 ; под ред. О. К. Румянцева. – М., 2005. – С. 300–328.

Вергелес Костянтин Миколайович,

доктор філософських наук, професор,
кафедра філософії та суспільних наук;

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна

Куліш Павло Лаврентійович,

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра філософії та суспільних наук,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна;

Школьнікова Тетяна Юріївна,

кандидат історичних наук, старший викладач,
кафедра філософії та суспільних наук,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна;

Вергелес Тетяна Михайлівна,

викладач, кафедра загальної гігієни та екології,

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
Вінниця, Україна

ОСОБИСТІСТЬ У СУЧАСНОМУ ПОСТПОСТМОДЕРНОМУ СВІТІ

Глобальні інтеграційні процеси нинішнього постпостмодерного суспільства визначають сьогодні основний вектор сучасного цивілізаційного розвитку людства. Одним з таких процесів є рух до психологічної єдності

людства, що викликаний спільною для всіх людей потребою психологічної адаптації до нових соціальних, культурних і історичних реалій. Розвиток глобального виробництва та глобальної економіки, новітніх технологій і ускладнення поля суспільної та наукової сфер веде до втрати жорсткого розмежування національного і міжнародного життя, гуманітарного та природничо-наукового знання, точними та неточними науками й водночас на соціальному, теоретичному, методологічному, технологічному рівнях призводить до їх інтеграції. Проблеми сучасних глобалізаційних процесів та конвергентних технологій, з одного боку, актуалізують, а з іншого – загострюють чимало філософських і соціальних проблем, пов'язаних з етичними, психологічними, ціннісними і особистісними аспектами існування людини в сучасному глобалізованому і технологізованому світі. Проблема особистої ідентичності стає однією з найважливіших проблем в епоху технократії. Позаяк природа людини змінюється у відповідності з тими змінами, які відбуваються з оточуючими її технологіями. Наприклад, сучасні інформаційні та біомедичні технології не лише формують нові способи взаємодії людини і техніки, але й істотно трансформують ментальність, психіку і поведінку людини. Тому всебічний аналіз ситуації, що склалася, з урахуванням її різноманітних впливів на людину і становлення особистості, потребує належної уваги не лише філософів, науковців, педагогів, а й інституцій в цілому, особливо освітніх. При цьому слід мати на увазі, що посталі проблеми стосуються не лише нових медичних, педагогічних, інженерних тощо кадрів але й концепції побудови сучасної моделі освіти в цілому.

На зміну існуючій «базовій освіті» приходить «фундаментальна». Остання, на відміну від «базової» - це освіта в якій поєднуються гуманітарні, природничі і технічні знання на основі вивчення найширшого спектру питань «освіти в глибину» і «освіти в ширину», які мають як базове так і прикладне значення. Фундаментальна освіта сьогодні має змінити та доповнити й зміст таких понять як «компетентність» і «професіоналізм». Під останніми нині розуміється сформована інтегральна здатність розв'язання конкретних завдань. Ця здатність передбачає не лише наявність значної кількості здобутих знань, а й можливість їх динамічного оновлення у відповідності з постійно змінними умовами. Основною інтенцією професійно-компетентнісного підходу в освіті є різке зростання її практичної орієнтації та соціальної значимості. У цьому сенсі філософсько-соціологічні дослідження науки і технологій STS разом з проектом АСТ відіграють одну з

ключових ролей у розв'язанні завдань сучасної освіти, яка повинна спрямовуватись на розвиток особистості кожної людини, яка навчається в сучасному техногенному світі.

У діапазоні сучасних постійних, глобальних змін актуальною стає проблема трансформації фахової освіти в цілому, медичної, педагогічної, інженерної зокрема. Сучасний глобалізований світ з його всезростаючим і все проникаючим технологічним укладом постійно створює нові умови і тому ставить нові вимоги до професійної освіти. Адже сучасний світ є гостро конкурентним світом за опанування та панування у сфері найновітніших технологій. І ключову роль у цьому протистоянні відіграють наукові центри та лабораторії, експериментальні площадки та сучасні університети. А за всім цим стоять фігури вченого, експериментатора, професійно-компетентного фахівця. Професійно-компетентний фахівець стає центральною фігурою соціального і науково-технічного прогресу. Його діяльність є не чим іншим, як креативним застосуванням наукових принципів до планування, створення, управління, експлуатації, керування і функціонування різноманітних систем. Саме тому такої значимості набуває побудова нової моделі підготовки професіонала майбутнього – фахівця, спроможного постійно самонавчатися, оперативно знаходити необхідну інформацію, інтегрувати новітні ідеї із різноманітних сфер соціального буття, володіти розвинутим механізмом прийняття ефективних рішень на винахідницькому рівні, раціонально реалізовувати інноваційні підходи, не лише бачити, а й усвідомлювати соціальний контекст своєї діяльності та її наслідків тощо. Реагуючи на різноманітні виклики, сучасні університети при підготовці нових професійних кадрів мають враховувати й те, що новий глобально-технологічний уклад кардинально змінює вимоги до людського капіталу і, відповідно, підходи до освіти, яка формує такий «капітал» (й не просто капітал, а «стартовий капітал»). [1, с. 77]

Як показують результати наукових досліджень сучасна дійсність пред'являє людині такі вимоги, загальний характер яких проявляється у трьох основних аспектах.

1) Інтеграційні процеси, які визначають сьогодні аксіологічний вектор розвитку суспільства, зумовлюють не уніфікацію діяльності, а насамперед уніфікацію вимог, що пред'являються до людської праці. У якій би країні, наприклад, не працював службовець банку, готелю чи авіаційної компанії, лікар або програміст, - «психологічний паспорт» професії визначає спільні ознаки психічного життя особистості у значно більшій мірі ніж виховання,

культурні традиції чи національний менталітет. У будь-якій країні, у будь-яких географічних чи культурних умовах, якщо людина працює на сучасному виробництві чи у сучасній сфері послуг, ідентичність технологій означає ідентичність вимог до психічних реакцій людини, до її вміння адекватно сприймати ситуацію і знаходити контакт з іншими людьми. Те саме можна сказати і про сферу сучасної освіти чи про сучасну медицину, в якій використовуються сучасні технології.

Таким чином, загальний ритм психічного життя, спільні вимоги до адекватності реагування і адаптивності соціальної поведінки, особливо у сфері комунікацій, задаються специфікою сучасних технологій, які вільно циркулюють по всьому світу в умовах глобального ринку. Іншими словами, принаймні на роботі людина змушена думати, відчувати, переживати і вести себе так, як цього вимагають сучасні стандарти і сучасний рівень її професії. Національні традиції можуть створювати лише певний ментальний фон, але безсилі змінити картину по суті.

2) Глобалізація економіки, інтеграція наукових і технологічних потенціалів різних країн і міжнародних співтовариств є могутніми чинниками, що прискорюють науково-технічний прогрес. Соціальні і соціально-економічні наслідки швидкого розвитку науки і техніки були помічені ще А.Маслоу, який зазначав, що: «Практично в кожній сфері життя, ми зіштовхуємося з миттєвим старінням і смертю фактів, теорій і методів. Кожен з нас і всі ми разом будь-якого ранку можемо відчувати себе фахівцями по виготовленню хомутів, чия майстерність вже нікому не потрібна» [2, с.111]. Проте старіють не тільки технології – вже застарів, психологічний тип людини, котра «сприймає теперішнє як варіацію минулого, губить теперішнє, щоб зробити майбутнє безпечнішим і прогнозованішим, яка настільки невпевнена у своїх силах, що боїться майбутнього» [2, с.110]. Сучасна дійсність наполегливо вимагає появи нових людей – нових за ментально-психологічними характеристиками. «Вони мусять не боятися змін, вміти зберігати спокій у бурхливому потоці нового і по можливості (і це було б найкраще) вітати все нове... Це мають бути люди, здатні взяти під контроль стрімке і неминуче старіння щойно впровадженого у виробництво продукту, ледве освоєного способу виробництва. Це мають бути достатньо тямущі люди, щоб у них вистачило розуму не боротися зі змінами, а передбачати їх, і достатньо зухвалі, щоб радіти їм» [2, с.110]

Отож, швидка зміна технологій і швидка зміна соціальних умов вимагають від особистості такого сполучення ментальної стійкості і

гнучкості, при якому вона зуміла б психологічно відповідати своєму часу. Ця вимога поступово стає спільною для всіх – поступово і в тій мірі, в якій долається ізоляція окремих національно-культурних регіонів.

3) Дійсність пред'являє вимоги не тільки до окремих психологічних якостей людини, а й до її особистості в цілому. Конкуренція на сучасному ринку праці і швидкий розвиток затребуваних на цьому ринку професій вимагає від людини «внутрішньої» мотивації до підвищення професійної майстерності, особистої самовіддачі, а в деяких випадках і особистого зростання.

Це твердження здається парадоксальним, і в значній мірі суперечить усталеним уявленням про те, що робота на приватному підприємстві сприяє не росту, а дезінтеграції особистості – підприємство вижимає із працівника все, що може, і в подальшому видворяє його за ворота як використану річ. І в подібних уявленнях є певний сенс позаяк у деяких історичних умовах, у соціальних системах з високим рівнем відчуження діяльності людини, дійсно, використовується як річ, як абстрактна робоча сила чи як «абстрактна людина», за термінологією Маркса. Але в сучасній ситуації аналіз глобальних тенденцій соціального і культурного розвитку розкриває об'єктивні підстави для нового використання людини та її здібностей у суспільному розподілі праці.

Прямим наслідком інтеграційних процесів у суспільстві та культурі є те, що професіоналізм стає нормою ставлення до справи у будь-якому виді діяльності – нормою, що забезпечує ефективність зростаючої кооперації, ефективність обміну діяльністю на всіх його стадіях.

У сучасному розумінні, як вже частково зазначалося вище, зміст поняття «професіоналізм» зводиться до трьох основних аспектів: компетентність, відповідальність, ініціатива. На ринку праці сьогодні ціниться не просто досвід і знання, а вміння знаходити компетентне і відповідальне розв'язання професійної проблеми, до того ж, особливо цінною постає здатність знаходити принципово нові рішення і ставити нові цілі в умовах, що не мали аналогів у минулому. Це означає, що творчість перестає бути таланом окремих «геніїв» і поступово стає компонентом повсякденної роботи більшості професіоналів у різних сферах діяльності. Тому ініціативність фахівця розглядається насамперед як його креативність – глибоко індивідуалізована риса, що пов'язана, зазвичай, з найвищим особистісним розвитком.

Таким чином, у сучасних умовах, коли у сукупному суспільному виробництві доля інформаційного продукту вже перебільшила долю продукту матеріального, посилюється тенденція до нового використання людської праці – до використання творчих здібностей і можливостей людини. Якщо нова інформаційна економіка вимагає креативних фахівців, а творчість припускає вищий рівень розвитку особистості, тоді суспільство об'єктивно зацікавлене у особистісному розвитку своїх членів. Поступово складається нова культурна ситуація, в якій стосунки між особистістю і суспільством діаметрально змінюються - від конфронтації і взаємозахисту до партнерства і взаємодопомоги. У новій ситуації поняття допомога набуває статусу історико-культурної категорії, яка не тільки відображає нові взаємини між суспільством і людиною, а й визначає ціннісний вектор розвитку цивілізації. З цим вектором мають бути узгоджені аксіологічні підґрунтя сучасної освіти яка повинна поєднувати в собі одночасно і науковість, і практичність, і гуманізм.

Тож зростаючі темпи появи нових знань, нових організаційних форм виробництва і відповідних їм професійних компетенцій мають супроводжуватись адекватним динамізмом системи освіти, яка, в силу об'єктивних і суб'єктивних чинників, постійно відстає.

Література:

1. K. M. Vergeles, P. L. Kulish, T. Yu. Shkolnikova, T. M. Vergeles. PHILOSOPHY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY IN MODERN WORLD /Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences.. - 2020. - Вип. 2 (88). - С. 71-79.
2. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики. – СПб.: «Евразия», 1997.